

**Міністерство освіти і науки України
Державний заклад «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К.Д.Ушинського»
Соціально-гуманітарний факультет
Кафедра загальної та диференціальної психології**

«АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОЇ ПСИХОЛОГІЇ: ТЕОРІЯ, ДОСВІД, ПРАКТИКА»

**ЗБІРНИК НАУКОВИХ СТАТЕЙ
Всеукраїнської науково-практичної конференції
24-25 квітня 2025 року**

Одеса

2025

УДК 159.9: 37.015.3

А 43

Друкується за ухвалою Вченої ради Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д.Ушинського» (протокол № 16 від 29.05.2025 року)

А 43 Актуальні проблеми сучасної психології: теорія, досвід, практика / Збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Одеса, 24-25 квітня 2025 року) / за ред. М.Й.Казанжи. Одеса: Університет Ушинського, 2025. 718 с.

Редакційна колегія: Казанжи М.Й., доктор психологічних наук, професор; Саннікова О.П., доктор психологічних наук, професор; Дідух М.Л., доктор психологічних наук, доцент; Водолазська О.О., кандидат психологічних наук, доцент; Бринза І.В., кандидат психологічних наук, доцент; Борисова О.О., кандидат юридичних наук, доцент; Василенко І.А., кандидат психологічних наук, доцент; Ульянова Т.Ю., кандидат психологічних наук, доцент; Черножук Ю.Г., кандидат психологічних наук, доцент; Оріщенко О.А., кандидат психологічних наук, доцент.

Збірник призначений для фахівців у галузі психології, наукових дослідників і практиків, викладачів закладів вищої освіти, педагогів і вихователів, докторантів, аспірантів та студентів. Рекомендації щодо впровадження результатів конференції полягають у підвищенні обізнаності науковців, викладачів і аспірантів щодо наслідків та перспектив становлення особистості у невизначеному світі та можливостей практичного використання досягнень загальної психології, психології особистості, історії психології тощо в сучасних умовах освіти та науки.

Матеріали опубліковано в авторській редакції. Відповідальність за достовірність викладеного матеріалу покладено на авторів статей. Думки авторів можуть не збігатися з позицією редколегії.

ISBN 978-617-7757-40-4

©Автори статей, 2025
© Університет Ушинського

2025

Херсонського державного університету. Серія: Психологічні науки. 2016. Вип. 5. С.103-108.

8. Саннікова О.П. Емоційне здоров'я і конгруентність: проблеми детермінації. *Наука і освіта. 2024. №1. 68-74. DOI:<https://doi.org/10.24195/2414-4665-2024-1-11>*

9. Чебикін О.Я., Вдовіченко О.В. Специфіка схильності до ризику у віковій кризовій періоді онтогенезу. *Наука і освіта. 2020. №2. С.5-13.*

УДК: 159.922

Бринза І.В.,

кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри загальної та диференціальної психології,
Державний заклад «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К.Д.Ушинського»

Мамалиженко Х.В.,

здобувачка другого (магістерського) рівня
вищої освіти за спеціальністю 053 Психологія,
Державний заклад «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К.Д.Ушинського»

АКТУАЛІЗАЦІЯ ЕКЗИСТЕНЦІАЛЬНОГО РЕСУРСУ ВІРИ ОСОБИСТОСТІ У ПОДОЛАННІ КРИЗИ

Анотація. В статті подані результати емпіричного дослідження, спрямованого на вивчення екзистенційного ресурсу віри у подолання кризи. З'ясовано, що віра виступає важливим екзистенційним ресурсом, що може мати як адаптивний, так і дезадаптивний характер. Розуміння її структури й

функцій дозволяє підвищити ефективність психологічної допомоги в різних життєвих ситуаціях, зокрема в умовах кризи, що стає перспективним напрямком наступного дослідження. Зміст та форми віри значною мірою залежать від психоемоційного стану людини й рівня життєвої стабільності. У звичайних умовах домінують продуктивні форми віри (інтерперсональна, інтрапсихічна, духовно-релігійна, віра в соціальні цінності), які сприяють підтриманню емоційної рівноваги та формуванню ціннісно-мотиваційної сфери. У кризових станах спостерігається зростання звернення як до духовних, так і до непродуктивних форм віри, що виконує компенсаторну (захисну) функцію, але водночас може призводити до ілюзорного сприйняття реальності.

Ключові слова: екзистенціальний ресурс віри, інтерперсональна віра, інтрапсихічна віра, духовно-релігійна віра, віра в соціальні цінності, психологічна криза.

Abstract. The article presents the results of an empirical study focused on exploring the existential resource of faith in overcoming crises. It was found that faith serves as an important existential resource that can have both adaptive and maladaptive characteristics. Understanding its structure and functions enhances the effectiveness of psychological assistance in various life situations, particularly in times of crisis, making this a promising direction for further research. The content and forms of faith largely depend on an individual's psycho-emotional state

and level of life stability. Under normal conditions, productive forms of faith dominate (interpersonal, intrapsychic, spiritual-religious, and faith in social values), which contribute to maintaining emotional balance and shaping the value-motivational sphere. In crisis states, there is an increase in recourse to both spiritual and unproductive forms of faith, which serve a compensatory (defensive) function but may also lead to an illusory perception of reality.

Key words: existential resource of faith, interpersonal faith, intrapsychic faith, spiritual-religious faith, faith in social values, psychological crisis.

У сучасних умовах глобальної нестабільності – спричиненої війнами, економічними кризами, пандеміями та соціальними конфліктами – питання збереження психологічної цілісності особистості набуває особливої актуальності. Постійна присутність екзистенційної загрози, хронічний стрес, відчуття невизначеності створюють передумови до формування глибоких психологічних криз, що загрожують як індивідуальному благополуччю, так і колективній психічній безпеці. У цьому контексті особливу увагу слід приділяти пошуку внутрішніх ресурсів адаптації, серед яких провідну роль може відігравати екзистенційна віра.

Війна є прикладом граничної екзистенційної ситуації, у якій особистість стикається з втратою контролю, невизначеністю майбутнього, досвідом смерті й руйнування. За концепцією В.Франкла (1963),

саме через осмислення страждання людина має можливість інтегрувати травматичний досвід у власну життєву історію, знаходячи точку опори в усвідомленні вищого сенсу. У такому смисловому пережитті трагічних обставин формується екзистенційна стійкість – здатність жити і діяти попри об'єктивного руйнування середовища [4,5 та ін.].

Стан війни радикально актуалізує екзистенційні питання – буття і небуття, свободи, відповідальності, сенсу. У таких умовах віра виступає не лише релігійною категорією, а як феномен внутрішньої довіри до життя, до себе та до світу.

У екзистенційній традиції (Бринза, Рязанцева, 2012; Tillich, 1952; Ялом, 1980) віра розглядається як акт, спрямований на прийняття невідомого, як вираз внутрішньої стійкості перед обличчям непередбачуваного. Вона функціонує як ресурс саморегуляції, підтримуючи психологічний гомеостаз у ситуаціях глибокої невизначеності [2,3,5 та ін.].

Окрему увагу слід приділити феномену колективної віри, що актуалізується в умовах війни. Згідно з дослідженнями українських науковців (Дякун, 2024; Казмірчук, 2019; Супрун 2012), віра виступає чинником психологічної стійкості в умовах воєнного досвіду. Зокрема, колективні форми віри – у перемогу, в народ, у справедливість – значно знижують рівень екзистенційної тривоги та сприяють інтеграції травматичного досвіду. Такі форми віри набувають характеру соціально-психологічної опори, здатної мобілізувати спільноту до виживання і відновлення [6].

Соціологічні дані (Рейтинг, 2023) підтверджують, що саме віра у ЗСУ та підтримка родини є ключовими чинниками збереження психологічної рівноваги серед українців під час війни.

Крім того, екзистенційна віра виконує важливу функцію в механізмах психічної саморегуляції. Вона забезпечує можливість зберігати внутрішній баланс у ситуаціях, де звичні джерела підтримки руйнуються. Як зазначає Л. Карамушка (2022), віра є одним із ресурсів, що дозволяє підтримувати ментальне здоров'я та адаптуватися до екстремальних умов праці та життя під час війни.

Екзистенційна віра тісно пов'язана з надією, яка відкриває перспективу можливого навіть у межевій ситуації. Разом вони формують внутрішній простір стійкості, сприяють інтеграції кризового досвіду, відновленню сенсу життя та психологічному зростанню. У працях сучасних українських дослідників (Орбан-Лембрик, 2011; Бойченко, 2015) віра розглядається як чинник особистісної зрілості, що дозволяє людині зберігати життєстверджуючу позицію у складних соціокультурних умовах [1].

Віра є не лише емоційною чи когнітивною реакцією на кризову ситуацію, а глибинною екзистенційною структурою, що визначає спосіб людського буття. Як внутрішній ресурс вона забезпечує адаптивність у мезових ситуаціях, підтримує психологічну рівновагу та сприяє збереженню ідентичності в умовах руйнування зовнішнього порядку. Вона надає сенс буттю, підтримують внутрішню єдність

особистості та забезпечують її здатність жити в умовах невизначеності, зберігаючи відкритість до світу і майбутнього.

Отже, зважаючи на все сказане, дослідження віри як екзистенційного ресурсу особистості набуває великого значення для психологічної науки і практики, особливо в умовах сучасних глобальних викликів.

У емпіричному дослідженні взяли участь 60 осіб віком від 21 до 55 років, які проживають у різних регіонах України, зокрема серед них внутрішньо переміщені особи, а також ті, хто систематично піддається загрозі обстрілів. Для діагностики віри як психологічного ресурсу було використано модифікований варіант методики «Тест дослідження форм віри» (Ю. Алексєєва, 2015). Модифікація дозволила дослідити п'ять форм віри: *«духовну віру»*, *«віру в соціальні цінності»*, *«інтерперсональну віру»*, *«інтрапсихічну віру»* та *«непродуктивну віру»*.

Для оцінки рівня переживання кризового стану застосовано «Тест-опитувальник діагностики показників переживання професійної кризи» (О. Саннікова, І. Бринза, 2003), адаптований для ширшого розуміння проявів психологічної кризи. Оцінювання вираженості кризового стану здійснювалося за шкалою «психологічна криза» з подальшим аналізом даних за методом процентилю. В результаті були виокремлені три групи респондентів залежно від рівня кризового переживання: група 1 – респонденти, які не переживають кризу ($n = 18$; 30%); група 2 – особи з високим рівнем переживання кризи (n

= 25; 42%); група 3 – респонденти із середнім рівнем кризового стану ($n = 17$; 28%).

У подальшому аналізі було залучено дані лише від респондентів першої та другої груп ($n=43$), що дозволило порівняти вираженість екзистенційного ресурсу віри залежно від глибини кризового стану. Результати дослідження представлені у вигляді діаграм на 1 та 2 рисунках.

Рис. 1. Діаграма розподілу різновидів екзистенційної віри в групі осіб, які не переживають стан психологічної кризи

Візуальний аналіз рис. 1 свідчить, що більшість опитаних респондентів, які не перебувають у кризовому стані стосовно питань віри, орієнтуються переважно на продуктивні формати віри, до яких належать: духовно-релігійна віра, інтрапсихічна віра, інтерперсональна віра та віра в соціальні цінності. Найпоширенішим типом віри в аналізує мій групі є інтерперсональна віра, або «віра в іншого», яку обрали 80% респондентів. Вона відображає систему особистісних цінностей, що регулюють міжособистісні взаємини в різних сферах

життєдіяльності. До її основних проявів належать віра в любов, дружбу, порядність, щирість, відкритість, відповідальність, сумлінність, милосердя та співчуття. Другою за поширеністю визначена інтрапсихічна віра (60%), яка передбачає віру в себе та власні можливості. Зокрема, вона включає впевненість в успішності, інтелектуальних здібностях, вольових якостях, фізичній привабливості, стані здоров'я, здатності до безпечного існування та почутті власної гідності. Близько 50% респондентів орієнтуються на віру в соціальні цінності, яка охоплює віру в щасливе майбутнє країни, принципи справедливості, соціальні ідеали, свободу слова і віросповідання, приклади мужності, патріотизму, краси, естетичні ідеали, демократичні права, значущі історичні події та моральні засади організації суспільства й родини. Духовно-релігійну віру сповідують 20% респондентів. Вона передбачає віру в Бога, безсмертя душі, вічне життя, сенс існування, деструктивний вплив смертних гріхів, а також у вищі сили, Добро і Зло. Водночас непродуктивні форми віри (містична віра, забобони, ідолопоклонство) підтримують 10% опитаних. Такий тип віри часто виступає захисним психологічним механізмом, що допомагає особистості зберігати внутрішню рівновагу в умовах стресу та психоемоційного напруження.

Аналіз розподілу різновидів віри серед осіб, які перебувають у кризовому стані (див. рис. 2), свідчить про відносно рівномірний розподіл між різними її форматами. Серед продуктивних форм віри найбільшу частку займає інтерперсональна віра (50%). У кризових

переживаннях людина прагне знайти підтримку, співчуття, розуміння серед найближчого оточення — передусім у родині, серед друзів та близьких. Для такої особистості вкрай важливо мати змогу довіритися, поділитися переживаннями, отримати емоційну підтримку й розділити відповідальність за травмуючі події. Духовно-релігійна віра виявилася важливою для 40% респондентів. Вона виконує функцію емоційного розвантаження в умовах переживання психологічної кризи, сприяє зниженню рівня тривожності, усвідомленню сенсу страждання та пошуку духовної опори.

Рис. 2. Діаграма розподілу різновидів екзистенційної віри в групі осіб, які гостро переживають стан психологічної кризи

Віра в себе як інтрапсихічний ресурс також була актуалізована у 40% учасників. Вона допомагає зберегти почуття власної гідності, мобілізувати внутрішні сили для подолання труднощів, знайти ресурси для прийняття рішень та виходу з кризової ситуації. Віра в соціальні цінності виявилася менш вираженою серед осіб у кризі – її позначили лише 20% респондентів. Це може бути

пов'язано з тим, що в умовах глибоких емоційних потрясінь знижується віра в моральні та соціальні конструкти, такі як справедливість, доброта, патріотизм, можливість щасливого майбутнього. Натомість 30% респондентів надали перевагу непродуктивним формам віри, що є показовим для кризових станів. У спробі знайти пояснення або вихід із ситуації, особистість звертається до віри в пророцтва, надприродні сили, порчу, демонологічні образи. Це часто супроводжується віктимною поведінкою, що посилює уявлення про власну безпорадність. Такий тип віри характеризується ілюзорним сприйняттям реальності, що може призводити до її викривлення та дезадаптації особистості в соціальному середовищі.

Таким чином, результати дослідження підтверджують, що віра однієї й тієї ж особи може мати множинний і навіть суперечливий характер. Людина може одночасно вірити в Бога і в демонічні сили, визнавати містичні явища, шанувати любов, дружбу, вірність, цінувати соціальні та моральні ідеали, а також мати віру у власну успішність і реалізованість.

Висновки:

1. Результати проведеного емпіричного дослідження засвідчують, що віру розглядають як багатогранне утворення, як психологічне явище, що виконує важливу регулятивну функцію у життєдіяльності особистості та відіграє суттєву роль у збереженні її емоційної стабільності, особливо в умовах кризових станів.

2. Зміст та форми віри значною мірою залежать від психоемоційного стану людини й рівня життєвої стабільності. У звичайних умовах домінують продуктивні форми віри (інтерперсональна, інтрапсихічна, духовно-релігійна, віра в соціальні цінності), які сприяють підтриманню емоційної рівноваги та формуванню ціннісно-мотиваційної сфери. У кризових станах спостерігається зростання звернення як до духовних, так і до непродуктивних форм віри, що виконує компенсаторну (захисну) функцію, але водночас може призводити до ілюзорного сприйняття реальності.

3. Особливу адаптивну роль у всіх досліджених станах відіграє інтерперсональна віра, яка забезпечує людині емоційну підтримку, відчуття близькості та довіри. Інтрапсихічна віра допомагає мобілізувати внутрішні ресурси, зберегти гідність і подолати труднощі. Духовно-релігійна віра в кризовий період стає значущим джерелом сенсу та внутрішньої рівноваги. Водночас непродуктивні форми віри, що активізуються в умовах емоційної нестабільності, можуть знижувати адаптаційний потенціал особистості.

4. Віра виступає важливим екзистенційним ресурсом, що може мати як адаптивний, так і дезадаптивний характер. Розуміння її структури й функцій дозволяє підвищити ефективність психологічної допомоги в різних життєвих ситуаціях, зокрема в умовах кризи, що стає перспективним напрямком наступного дослідження.

Література:

1. Бойченко О. Особливості переживання сенсу життя у студентської молоді. *Проблеми сучасної психології*. 2015. №30. С.102-111.
2. Бринза І.В., Ровенська Е.А. Психологічні передумови довірливості. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «*Психологія професійного саморозвитку особистості*», березень 2019 р. Том IV. Одеса: ВМВ, 2019. С.56-60.
3. Бринза І.В., Черняк Е.В. Актуалізація екзистенціальних ресурсів особистості в кризі. *Зб. наук. праць*. Ізмаїл: РВВ ІДГУ, 2022. С.13-18.
4. Карамушка Л. М. Психічне здоров'я персоналу організацій в умовах війни: *Навч.-методичний посібник*. К.: Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України, 2023. 124 с.
5. Рязанцева О.Ю. Екзистенційні ресурси осіб, які переживають психологічну кризу. Канд. дис. на здоб. ступеня канд. психол. наук 19.00.01 – загальна психологія, історія психології. 2012. 200 с.
6. Супрун Л. Психологічні механізми подолання кризових ситуацій в умовах суспільних трансформацій. *Актуальні проблеми психології*. 2012. Т. 12. С.314-321.

ЗМІСТ

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОЇ ПСИХОЛОГІЇ ОСОБИСТОСТІ: ТИПОВЕ ТА ІНДИВІДУАЛЬНЕ В ОСОБИСТОСТІ

Абдуллаєва В.В. Психологічна підтримка переселенців: інтегрований підхід до роботи з травмою.....	3
Бабчук О.Г., Полятова А.В. Психологічні особливості особистісної зрілості на певному етапі життєдіяльності особистості.....	10
Балахонова К.О. Психологічні особливості особистості як предиктори розладу харчової поведінки.....	22
Бандюк Л.В. Феномен антиципації у просторі споріднених понять.....	30
Бедан В.Б., Амосова А.В. Індивідуально-психологічні особливості соціальної адаптації біженців з України.....	37
Бринза І.В., Брагару М.І. Рольові диспозиції осіб, які переживають психологічну кризу.....	46
Бринза І.В., Мамалиженко Х.В. Актуалізація екзистенціального ресурсу віри особистості у подоланні кризи.....	58
Бринза І.В., Петухова І.О. Співвідношення між показниками суб'єктивного відчуття захищеності і характеристиками особистості.....	70
Василенко І.А., Сорочан Ю.С. Співвідношення показників тривожності, депресії, копінг-стратегій та самоактуалізації особистості.....	79
Василенко І.А., Радіонова Л.І. Індивідуально-психологічні особливості осіб різного рівня емпатії.....	88
Василенко І.А., Яськова В.І. Особливості взаємозв'язку показників макіавелізму, маніпулятивного ставлення та емпатії зі спрямованістю особистості в комунікації.....	100
Водолазська О.О., Живодер О.О. Психологічні особливості самоактуалізації управлінців з різним рівнем упевненості у собі.....	110
Діброва О. Співвідношення показників психологічної розумності та темної тріади.....	119
Дідух М.Л. Трансцендентальна терапія людини (ттл): інтеграція наукового й духовного вимірів у психологічній практиці.....	126
Ілмаз А.Ф. Психологічне благополуччя осіб з різним рівнем самоактуалізації.....	137